

TİBBİ BİLİKLƏR

Zülfüyyə Tağıyeva,
Xatirə Əzizova
ADU

HİRUDOTERAPİYA

Açar sözlər: Hirudoterapiya, naturopatiya, tibbi zəli, biohəssas nöqtələr, bioloji aktiv maddələr, immunostimulyasiya.

Ключевые слова: Гирудотерапия, натуропатия, медицинская пиявка, биоактивные точки, биологические активные вещества, иммуностимуляция.

Keywords: Hirudotherapy, naturopathy, medical-leech, bioactive points, biological active substances, immunostimulation.

Naturopatiyanın, yəni təbii yollarla müalicənin bir sahəsi olan hirudoterapiya və ya bdeloterapiya müasir tibbdə hələ də tətbiq edilməkdədir. "Hirudo" latın dilində, "bdello" isə qədim yunan dilində "zəli", "therapeia" isə "müalicə" mənasını ifadə edir. Bizə gəlib çatan manuskriptlərə əsasən bu müalicə metodunun banisi b.e.ə. 200-130-cu illərdə yaşamış yunan həkimi və şairi Kolofonlu Nikandrdir. Həkimlik sirlərini Hippokratdan öyrənən Nikandr hirudoterapiyanın tətbiqinə dair ətraflı biliklərə malik olmuşdur [2]. Hirudoterapiya xəstəliklərin tibbi zəli hirudo medicinalislə müalicəsinə əsaslanır. Qədim zamanlardan tətbiq olunmasına baxmayaraq, XX əsrdə bir sıra sintetik antikoagulyantların-qandurulduqların istehsalından sonra, demək olar ki, unudulmuş metod sayılır. Hirudoterapiyanın tarixinə nəzər salsaq, Misir ehtimallarının divarlarında zəli ilə müalicəni əks etdirən rəsmlərin, qədim tibb əlyazmalarında, Hippokrat, Qalen, İbn Sina'nın əsərlərində bu metodla bağlı dəyərli məlumatların olmasını görmək olar. XVII-XVIII əsrlərdə hirudoterapiya Avropada çox böyük vüsət almasına baxmayaraq, paradıqmanın dəyişməsindən sonra XIX əsrin ortalarında tamamilə unuduldu. İntibah dövrünün eskulaplarının bu müalicə metodundan yerli-yersiz, həddən ziyadə, bir xəstəyə 40-dan 200-ə qədər zəlini qoymaqla istifadəsi bəzən acınacaqlı nəticələrə gətirib çıxarırdı. Belə vəziyyətdə bir çox həkimlər bu üsuldən imtina etdilər. Yenidən XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlində tibbi zəlilərlə müalicənin əhəmiyyətinə ehtiyac duyulduqdan sonra, buna dair elmi araşdırmalar apararaq Con Heykraft 1884-cü ildə zəli ekstraktında, onun ağız suyunda fermenti-hirudini aşkar etdi. 1902-ci ildən isə hirudindən antikoagulyant təsirli preparatlar alınmağa başladı [4].

Geniş müalicəvi əhəmiyyətə malik olan hirudoterapiya mübadilə proseslərini sürətləndirərək orqanizmdə immunostimulyasiyaya səbəb olur. Əsasən endok-

rin sistemə-hormonal sferaya öz müsbət təsirini göstərir. Damar divarında olan xolesterin və trombların əriməsi, iltihabın sorulması, damar spazmının götürülməsi nəticəsində nəinki qan dövranı, hətta limfa dövranı maneəsiz, sürətli olur.

İnsan kainatın bir hissəsi olmaqla, onu xaricdən əhatə edən auraya-bio elektromaqnit sahəyə malikdir. Xəstəliklər nəticəsində bu sahənin polyarlığı pozulur. Hirudoterapiya zamanı pasientin bio-sahəsi korreksiya olunur, belə bioenergetik təsir nəticəsində yuxu normallaşır, həyat tonusu, immunitet yüksəlir, stress aradan qalxır. 1993-cü ildə professor A.İ.Kraşenyuk "insan orqanizminə hirudoterapiyanın enerqoinformasion təsiri haqqında" elmi fikirlər irəli sürmüşdür [1]. Şərq təbabətinin artıq çoxdan öz təcrübəsində istifadə etdiyi refleksoterapiya-daxili orqanların dəri üzərindəki proyeksiyası olan akupunktura zonalarının stimulyasiya edilməsi üsuludur ki, məhz bu zonalarda hirudoterapiyanın aparılması, onu əks etdirən orqanda mikrosirkulyasiyanın artmasına, damar spazmının aradan qalxmasına, həmin orqanın oksigenlə zənginləşməsinə, toxumalarda tənəffüs və qidalanma proseslərinin normallaşmasına səbəb olur. Q.N.Dulnev və A.İ.Kraşenyuk 22 yaşdan 59 yaşadək 22 pasient üzərində apardıqları təcrübələr əsasında belə nəticəyə gəlmişlər ki, hirudoterapiya orqanizmdə bioenergetik kanallarda olan maneələri açaraq enerqo dövranı bərpa etmiş olur. Şərq təbabətinə əsasən bioenergetik kanalların açıq olması insanın ruhən təmizlənərək xəstəliklərə-negativ enerqo informasiyalara qarşı müqavimətinin artması deməkdir. Bu terapiya orqanizmə əsasən 3 yolla təsir edir:

1. Reflektor təsir. Bədənin bioloji aktiv nöqtələrinə-refleksogen zonalara qoyulan tibbi zəlilərlə refleksoterapiya ilə eyni effektdə malikdir. Buna görə hirudoterapiya həkim-mütəxəssisin iştirakı ilə hər hansı xəstəliyin müalicəsinə uyğun təyin olunmuş zonalarda-bioaktiv nöqtələrdə aparılır. Bu metod düzgün, savadlı şəkildə aparılmışsa, orqanizmin müfəviq sistemlərində güclü stimulyasiyaya səbəb olur.

2. Mexaniki təsir. Zəlinin dərini dişləməsi mexaniki yolla yerli qan dövranını sürətləndirməyə əsaslanır.

3. Bioloji təsir. Zəli ekstraktının tərkibində 150-dən çox bioloji aktiv maddə vardır [3]. Onlardan ən əhəmiyyətlisi **hirudin**-antikoagulyant olub, kimyəvi quruluşuna görə 65 zəncirdən ibarət peptiddir, trombin və digər qanlaxtalanma faktorlarına əks təsir edərək onların səviyyəsini aşağı salır. **Destabilaza** fermenti damarlarda uzun müddət əmələ gəlmiş trombları eritmək qabiliyyətinə malikdir. **Hialuronidaza** fermenti kapilyar damarların, o cümlədən toxumaların keçiriciliyini artıraraq hematomaların sorulmasını, oynaqlarda yaranan kontrakturaları aradan qaldıraraq oynaqlarda sərbəst hərəkəti təmin edir. Dişləmə yerinin ətrafında əmələ gələn iltihabda **histamin** vardır və o, immun sistemi "oyadır". **Bdellinlər** yüksək molekulyar çəkili zülallar olub, plazmin və trombin kimi qanlaxtalanma fermentlərinə əks təsir göstərir. **Apiraza** fermenti antisklerotik effektdə malik olub, qanda xolesterinin, lipoproteidlərin səviyyəsini aşağı salır. **Bradikininlər** isə leykositlərin faqositar indeks və faqositar aktivliyini artıraraq, hirudoterapiyanın iltihab əleyhinə təsirini müəyyən etmiş olur. **Eqilinlər** polipeptid təbiətli maddələr olub, onlar da toxumalarda yaranan iltihabi prosesi dayandırır. Zəli ekstraktında ağrı mediatoru olan kininləri blokada edən **kininaza** fermenti də vardır; o, yerli ağrı əlamətini aradan qaldırır. Həkim nəzarəti altında, müəyyən təyin olunmuş sxem

əsasında, hər bir xəstəliyə uyğun formada aparılan naturopatiyanın bu metodu xəstələr üçün çox müsbət nəticələrə səbəb olur. Aparılan müşahidələrə söykənərək qan analizində aşağıdakı dəyişiklikləri görmək olur:

1. İltihab prosesini əks etdirən əsas qan göstəricilərindən sayılan eritrositlərin çökmə sürəti norma səviyyəsinə qayıdır (qadınlarda 5-15, bəzən 20mm/saat; kişilərdə 5-10mm/saat).

2. Damarlarında aterosklerotik lövhəciklərin əmələ gəlməsi nəticəsində yaranan ürək-qan damar sistemi xəstəlikləri (koronar ateroskleroz, işemiya, miokard infarktı və s.) fonunda sistemli olaraq tətbiq edilən bu müalicə üsulundan sonra qanda ümumi xolesterin, aşağı molekulyar çəkili betta-lipoproteidlərin, triqliseridlərin səviyyəsi, qanın aterogenlik indeksi enmiş olur (normada ümumi xolesterin 3,39-5,20 mmol/l; triqliseridlər 0,40-1,82 mmol/l; aşağı çəkili lipoproteidlər 3, 40-4, 14mmol/l; aterogenlik indeksi 1,50-4,00). Nəinki ürək-qan damar sistemi, hətta beyin damarları və yuxu arteriyalarında kobud aterosklerotik düyünləri olan xəstələrdə əsaslı müsbət dəyişiklik müşahidə olunmuşdur. Bu effekti xəstələr 4 müalicə kursundan sonra 1,5-2 il müddətində görə bilmişlər.

3. Qanın laxtalanma faktorları tənzimlənmiş olur. V, VIII, XIII faktorlar-müfəviq olaraq proakselerin (qan plazmasında 0,01q/l), antihemofil qlobulin (qan plazmasında 0,01-0,02q/l), fibrinaza (qan plazmasında 0,01-0,02q/l). Damarlarda müxtəlif iltihabi, patoloji proseslərdə, toxuma zədələnmələri zamanı fibrinogen, sonra fibrin teli və bunların qatılması fonunda tromb əmələ gəlir. Müasir insanın yaşam tərzini, qidalanması, iş rejimi, ekoloji amillər bu tromblaşma prosesini daha da dərinləşdirir, əlavə olaraq damar divarında əmələ gələn xolesterin lövhələrlə yanaşı qan dövranının pozulmasına, qan təzyiqinin artmasına, yerli qansızmalara səbəb olur. Trombun qoparaq ümumi qan axını ilə hərəkəti, digər magistral damarları tıxaması insult, infarkt kimi ağır nəticələrə gətirir. Hirudin aspirin, kardio-maqlil, trombo-ass və s. kimi preparatlardan daha seçici təsir edir. Zəli ekstraktı fibrinogeni blokada edərək onun çətin əriyən fibrin telinə çevrilməsinin qarşısını alır, trombositlərin aqreqasiyasını (bir-birinə birləşməsi) zəiflədir. Nəticədə damarlarda tromb əmələ gəlmə prosesi aradan qalxmış olur.

Demək olar ki, çox hallarda zəli refleksogen zonaları taparaq o zonalarda dərinli dişləyir (sorucu ağız 1,5-2mm, bəzən 3mm dəri daxilinə nüfuz edir). Praktiki olaraq əksər xəstəliklərdə göstərişdir:

-Ürək qan damar xəstəlikləri: yerli və ümumi qan dövranı çatışmazlığı, hipertoniya, stenokardiya, işemiya, insult, miokard infarktı, postinfarkt kardioskleroz, serebroskleroz, arterioskleroz

-Vena damarlarının patologiyası: varikoz, tromboflebit, hemorroy.

-Sinir sistemi xəstəliklərində: yuxu pozulmaları, miqren, nevroz, nevralkiya və s.

-Müxtəlif iltihabla, prostatit, adneksit, paradontit, otit, pankreatit, xolesistit, hepatit, qastrit.

-Mübadilə pozğunluqları: piylənmə, podaqra, diatez.

-Oftalmoloji xəstəliklər: qlaukoma, gözdaxili təzyiqin yüksəlməsi, keratit, göz travmaları.

-LOR-xəstəliklər: qulaq kütyü, eşitmə sinirinin nevrیتی, neyrosensor karlıq.

-Dəri xəstəlikləri: neyrodermit, psoriaz, ekzema, furunkulyoz, piodermiya.

-Müxtəlif etiologiyalı sonsuzluq, yumurtalıq kistozu, eroziya, adenomioz, mastopatiya.

-Hərəkət-dayaq aparatının xəstəlikləri-osteoxondroz, artrit, artroz, revmatik patologiyalar, fəqərəarası yırtıq, protruziya.

*Artrit və artrozlarda 2-3 seansdan sonra ağrı, ödem əlamətləri keçir, hətta yeni qığırdaq toxuması formalaşa bilər.

Müalicə zamanı yalnız biofabriklərdə yetişdirilən, xüsusi sertifikatla təsdiq edilmiş tibbi zəliflərdən istifadə edilməlidir. Hər hansı bir yolla əldə edilmiş zəliflər müxtəlif infeksiyaların (QİÇS, sifilis, brüselləz və s.) daşıyıcısı ola bilər. O da düzdür ki, zəli ekstraktı bakterisid təsirlidir, lakin bədbəxt hadisədən heç kəs sığortalanmayıb. Pasientlər mütləq qanın ümumi analizi, qanın laxtalanma müddəti, protrombin indeksi haqqında nəticələri bu prosedura başlamazdan öncə həkimə təqdim etməlidirlər. Hirudoterapiya bir çox xəstəliklərdə müsbət effektini göstərsə də, onun da əks göstərişləri vardır. Bunlar aşağıdakılardır:

-Fərdi olaraq bu prosedura qarşı orqanizmin qeyri-adekvat cavab reaksiyası;

-Orqanizmin allergik statusu,

-Hemorragik diatezlər, hemoliz, hemofiliya (irsi qan laxtalanma faktorunda çatışmazlıq);

-Anemiya (qan azlığı);

-Dayanıqlı hipotoniya (qan təzyiqinin davamlı aşağı olması);

-Kaxeksiya (üzülmə, bədənin süst halı);

-Hamiləlik, laktasiya (südlə bəsləmə);

-14 yaşına qədər olan uşaqlar;

-Kəskin infeksiyalar, yüksək bədən temperaturu;

-Müxtəlif lokalizasiyalı vəرم;

-Onkoloji xəstəliklərin son stadiyası, metastaz fazası;

Həkim tərəfindən müalicəyə göstəriş olduqda hər bir seans, orta hesabla, 5-7 zəlifdən istifadə etməklə, həftədə 2-3 dəfə, davam etmə müddəti 15 dəqiqədən 1saata qədər olmaqla aparılır. Zəli ya doydudan sonra özü sərbəst olaraq dişləmə yerini buraxır, ya da spirt, yod məhlullarından birində isladılmış tamponla zəlini qıcıqlandıraraq onu məcbur etmək lazım gəlir. Onun sorduğu qanın həcmi 5ml-dən 30 ml-ə qədər ola bilər. Yara yerindən qan və limfanın axması 6-16 saat, bəzən 1 sutka davam edə bilər. Bu müddət ərzində axan qan və limfanın həcmi 50-300 ml təşkil edir. Yara yerində çapıqlaşma 4-5 günə yaranır. Terapevtik kurs həkimin göstərişi ilə xəstəliyə uyğun, 7-10 seans təyin edilir.

Müasir tibbdə hirudoterapiya, demək olar ki, kompleks müalicənin daxilində tətbiq edilir. Hirudoterapiya qeyri-ənənəvi müalicə metodları içərisində bu günə qədər liderliyini saxlamaqdadır. Bu metod panaseya deyil, amma orqanizmin işini tam şəkildə stimulyasiya etməsi fakt olaraq qalır.

Ədəbiyyat

1. Дульнев Г.Н, А.И.Крашенюк. От синергетики к информационной медицине. Санкт-Петербург 2010.
2. Костикова Л.И. Гирудотерапия. Энциклопедия лечения медицинскими пиявками." Издательство""Э" 2016.
3. Савинов В.А. Метафизика врачевания. Гирудотерапевтические этюды. Москва 2005.
4. Статья из газеты АиФ. "Здоровье". Директор НИИ натуротерапии С. Арсенин. Лечение пиявками: медицинское чудо или пережиток прошлого.02.07.2009.

Summary

The article is devoted to the problems of hirudotherapy as a method of alternative medicine using medical leeches. Biological active substances, bioactive points and mulation immunity importance have been analyzed in this article. This method has antibacterial, anti-inflammatory action as well as it helps to normalize the metabolic processes of the hormonal background.

Резюме

Статья посвящается проблемам гирудотерапии как методу нетрадиционной медицины с использованием медицинских пиявок. В ней анализируются биологические активные вещества, биоактивные точки и подчёркивается важная роль иммунности муляции. Этот метод обладает антибактериальным, противовоспалительным действием, способствует нормализации метаболических процессов гормонального фона.